

การอบรมเลี้ยงดูเด็ก

ศิริกุล อิศรานุรักษ์*
ปราณี สุทธิสุขนธ์**

การอบรมเลี้ยงดูเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เด็กมีการเจริญเติบโต และพัฒนาการอย่างองค์รวม การอบรมเลี้ยงดูครอบคลุมถึงการแนะนำสั่งสอน ฝึกฝน ที่มุ่งให้เด็กประพฤติดี มีระเบียบวินัย รู้จักควบคุมตนเอง มีความรับผิดชอบ และการดูแล เพื่อตอบสนองความต้องการของเด็กทั้งกายและใจ โดยมุ่งให้เด็กมีสุขภาพดี ร่างกายแข็งแรงไม่มีโรค ไม่พิการ อารมณ์แจ่มใส สติปัญญาดี มีความเฉลียวฉลาด และมีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น การที่เด็กจะเจริญเติบโตและมีพัฒนาการอย่างองค์รวมได้นั้น ขึ้นกับปัจจัยหลักสำคัญ 2 ประการ คือ พันธุกรรม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งการอบรมเลี้ยงดูนับเป็นสิ่ง-แวดล้อมที่สำคัญของเด็ก

ความหมายการอบรมเลี้ยงดู

เพ็ญศรี พิชัยสนธิ ได้อธิบายความหมายของการอบรมเลี้ยงดูดังนี้ การอบรม หมายถึง การแนะนำ สั่งสอนและอบรม ฝึกฝน ที่มุ่งให้เด็กประพฤติดี มีระเบียบวินัย รู้จักควบคุมตนเอง มีความรับผิดชอบ เป็นต้น ส่วนการเลี้ยงดู หมายถึง การดูแลเพื่อตอบสนองความต้องการของเด็กทั้งกายและใจ โดยมุ่งให้เด็กมีสุขภาพดี ร่างกายแข็งแรงทุกระบบ ไม่มีโรค ไม่มีความพิการ อารมณ์แจ่มใส สติปัญญาเฉลียวฉลาด และมีความสัมพันธ์อันดีกับผู้อื่น เป็นต้น (เพ็ญศรี พิชัยสนธิ 2522)

สุนน อมรวิวัฒน์ และคณะ (อ้างใน กุศลสุนทรธาดา 2541:7) ได้สรุปความหมายของการอบรมเลี้ยงดูเด็กว่า หมายถึง ลักษณะวิธีการต่างๆ ที่ผู้เลี้ยงดูใช้ในการเลี้ยงดูเด็ก ดูแลเด็ก อบรมสั่งสอนเด็ก และมีปฏิสัมพันธ์กับเด็ก รวมทั้งการปฏิบัติตัวของผู้เลี้ยงดู และความคิดเห็นของผู้ใหญ่เกี่ยวกับเด็ก

เกรก (Craig GJ 1979:91) (อ้างใน สมคิด อิศระวัฒน์ 2542:9) กล่าวว่า การอบรมเลี้ยงดูคือ กระบวนการที่บุคคลได้เรียนรู้ในการพัฒนาทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม ความรู้ และความหวังของสังคม ตลอดจนการปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับบทบาทของงานในสังคมนั้นๆ ด้วย

กรีน (Green AW 1964:127) (อ้างใน สมคิด อิศระวัฒน์ 2542:9) กล่าวว่า การอบรมให้รู้ระเบียบสังคม เป็นกระบวนการที่เด็กจะได้รับวัฒนธรรม และสร้างบุคลิกภาพกับความเป็นตัวของตัวเอง

บลูม และเซลซนิก (Broom L and Selznick P 1971) (อ้างในสมคิด อิศระวัฒน์ 2542:10) ได้ให้คำนิยามของการอบรมเลี้ยงดูไว้สองลักษณะคือ ทางสังคม หมายถึงการถ่ายทอดวัฒนธรรม และการทำให้บุคคลมีวิถีชีวิตที่เป็นระเบียบ ในแง่บุคคลหมายถึง กระบวนการที่ทำให้ตนเปลี่ยนจากชีวอินทรีย์เป็นมนุษย์ สามารถควบคุมพฤติกรรม

* ผู้อำนวยการสถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล

** นักวิจัย สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล

ของตนเองได้ และปฏิบัติตามอุดมคติ ค่านิยม และระดับความทะเยอทะยาน

สรุปการอบรมเลี้ยงดู หมายถึง การตอบสนองความต้องการของเด็กทั้งกายและใจ การมีปฏิสัมพันธ์กับเด็ก การถ่ายทอดวัฒนธรรม ทศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม ความรู้ และความหวังของสังคม ตลอดจนการส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาที่ดีย่างรอบด้าน คือ กาย ใจ สังคม และปัญญา

จุดมุ่งหมายของการอบรมเลี้ยงดู

จุดมุ่งหมายของการอบรมเลี้ยงดู มีหลักใหญ่ 4 ประการ คือ (Broom L & Selznic P, 1971: 86-7) (อ้างในสมคิด อิศระวัฒน์ 2542:10-11)

1. การปลูกฝังระเบียบวินัย (Disciplines) ซึ่งเป็นพื้นฐานในการดำเนินกิจกรรมในสังคม และการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม ทำให้บุคคลปฏิบัติตามกฎระเบียบที่สังคมกำหนด เป็นสิ่งที่บุคคลได้รับตั้งแต่วัยต้นของชีวิต ในการดำรงชีวิตประจำวัน

2. การปลูกฝังความคาดหวัง (Aspiration) ทำให้ระเบียบวินัยมีคุณค่า และง่ายต่อการปฏิบัติเพื่อจะได้สิ่งที่ตนต้องการ

3. การกำหนดบทบาทในสังคม (Social Role) เป็นการที่บุคคลรู้จักบทบาทตนเอง และแสดงบทบาทได้อย่างเหมาะสม ในการสัมพันธ์กับผู้อื่นได้ถูกต้อง ตามกาลเทศะ และโอกาสต่างๆ กัน

4. การให้เกิดทักษะ หรือความชำนาญเฉพาะอย่าง (Skills) ที่จะใช้ร่วมกิจกรรมกับผู้อื่นในสังคม มีการถ่ายทอดการปฏิบัติตามประเพณี โดยการเรียนรู้ จากการเลียนแบบการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

การอบรมเลี้ยงดูสั่งสอน ทำได้ 2 แบบ คือ

1. การอบรมโดยตรง การอบรมวิธีนี้เป็นการบอกให้ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคม บอกให้รู้ว่าอะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ อะไรผิด อะไรถูก

เป็นการชี้แนะแนวทางในการปฏิบัติโดยตรงว่าควรทำอะไร

2. การอบรมโดยอ้อม เป็นการอบรมโดยที่ไม่บอกให้ทำโดยตรงอย่างวิธีแรก แต่อาจอยู่ในรูปของการเลือกแบบในสถานการณ์บางอย่าง เพื่อให้เกิดความสอดคล้องในสถานการณ์นั้น จากการศึกษาของ Whiting และ Edwards (1988) (อ้างใน Gupta PD 1995) สรุปผลการศึกษาจุดมุ่งหมายของพ่อแม่ในการเลี้ยงดูลูก ซึ่งพบในทุกวัฒนธรรม มี 5 ประการ ได้แก่

1. เพื่อให้มีชีวิตรอด โดยการดูแลเกี่ยวกับอาหารสุขภาพ และปกป้องลูกจากภัยอันตรายต่างๆ

2. ให้ความรักและความผูกพัน โดยการขจัดความกลัว ความวิตกกังวลของลูก และส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์

3. ให้การดูแลสุขภาพเบื้องต้น เช่น การฝึกเกี่ยวกับปฏิบัติต่างๆ การฝึกการขับถ่าย

4. ส่งเสริมพัฒนาการด้านสังคม โดยให้ลูกได้เรียนรู้โลกภายนอก ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และกฎกติกาต่างๆ ของสังคม

5. ให้ความรู้ โดยการสอนทักษะต่างๆ เพื่อการอยู่รอดและอยู่ในสังคมได้ด้วยดี

กล่าวโดยสรุป ความปรารถนาอันสูงสุดของผู้เป็นพ่อ-แม่ คือ การเห็นลูกมีความสุข เป็นคนดี และประสบความสำเร็จในชีวิต ซึ่งจะต้องผ่านทั้งอบรมและเลี้ยงดูที่เหมาะสม เพราะลูกคุณภาพ ย่อมเกิดจากพ่อแม่คุณภาพ (นางพาง ลิมสุวรรณ 2542: 1-16)

ลักษณะการอบรมเลี้ยงดูในสังคมไทย

การอบรมเลี้ยงดูเด็กไทยในอดีต (ทศนา เขมมณี 2535:1-20)

ผู้ที่ทำหน้าที่เลี้ยงดูมีทั้งพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย และพี่ ในการเลี้ยงทารกแม่จะมีบทบาทสำคัญ

มากที่สุด ในการอบรมสั่งสอนเด็กเล็กๆ พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูใช้บทเพลงเท่ๆสำหรับเด็กเวลาอน ทำนองเพลงมีความไพเราะ เนื้อเพลงเป็นเรื่องราวธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ค่านิยม คุณธรรม นิทานสอนให้เด็กมีจริยธรรมที่ดีงาม เด็กหญิงได้รับการฝึกอบรมเรื่องกิริยามารยาท และคุณสมบัติของกุลสตรี ส่วนเด็กชาย ได้รับการอบรมสั่งสอนให้มีความกล้าหาญ และขยันหมั่นเพียร ความมุ่งหวังในการอบรมเลี้ยงดูที่สำคัญ 3 ประการคือ ให้มีสุขภาพดี มีกิริยามารยาทดี มีคุณธรรมทั้งกาย วาจา ใจ นอกจากนั้นการเรียนรู้ของเด็กเกิดจากการเล่น และการละเล่น (การเล่นเป็นกลุ่ม) การละเล่นของเด็กไทยในแต่ละท้องถิ่นจะแตกต่างกันออกไป ส่วนใหญ่ไม่จำกัดจำนวนผู้เล่น ไม่มีอุปกรณ์การเล่นมากนัก ถ้ามีก็จะเป็นวัสดุธรรมชาติ ไม่มีกติกาซับซ้อน เด็กจะเกิดความสนุกสนาน ได้ออกกำลังกาย ฝึกความคล่องแคล่วว่องไวในการเคลื่อนไหว ฝึกสังเกต ไหวพริบ ความแม่นยำ ความจำ การตัดสินใจ และความพร้อมเพรียง ตลอดจนการฝึกออกเสียงสัมผัสคล้องจอง พ่อแม่ที่สนับสนุนการเล่นของเด็กจะจัดทำของเล่นและเล่นกับเด็ก ซึ่งทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่และเด็กใกล้ชิดมากขึ้น สามารถอบรมสั่งสอนเด็กในขณะที่เล่นด้วยกัน

การอบรมเลี้ยงดูในวัฒนธรรมไทย

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (2544:43-66) กล่าวว่า พ่อแม่ทำหน้าที่พระพรหมของลูกหน้าที่สำคัญของพระพรหมคือ การแสดงโลกนี้แก่ลูก หรือนำเสนอโลกนี้แก่ลูก เด็กจะเห็นโลกอย่างไร มีท่าทีต่อโลกอย่างไร โดยมากพ่อแม่เป็นผู้ชักนำ โดยรู้ตัวบ้าง ไม่รู้ตัวบ้าง การแสดงโลกนี้แก่ลูก พ่อแม่ต้องเริ่มที่ตัวเอง โดยเป็นตัวแทนที่ดีของมนุษยชาติ คือมี เมตตา กรุณา มุทิตา ต่อไป ให้เด็กมีความสัมพันธ์ต่อสิ่งแวดล้อม โดยมองสิ่งทั้งหลายในแง่ที่เป็นสิ่งน่ารู้ น่าศึกษา เมื่อเด็ก

อยากรู้ พ่อแม่ก็สนองตอบ ให้ความรู้สอน ให้ปฏิบัติให้ถูกต้องคือ มีอุเบกขา ดังนั้นบทบาทของพ่อแม่ในการนำเสนอโลกนี้แก่ลูกอย่างถูกต้องประกอบด้วย

1. ให้ลูกได้ความรู้สึกที่ดีต่อเพื่อนมนุษย์ เป็นมิตรมีไมตรี
  2. ให้ความรู้สึก และท่าทีที่ดีต่อสิ่งแวดล้อม มองเห็นโลกนี้สวยงาม มีธรรมชาติที่น่าชื่นชม
  3. มีความรู้สึกต่อสิ่งทั้งหลายในโลกว่าน่าจะไปเรียนรู้
  4. มองบทบาทของตัวเองในสังคมว่าจะไปมีส่วนร่วมสร้างสรรค์
- พ่อแม่ที่มีพรหมวิหารครบทั้ง 4 ประการ เด็กก็จะพัฒนาสมบูรณ์ ทั้งในด้านอารมณ์ ความรู้สึก และความรู้ซึ่งจะเป็นตัวเชื่อมไปสู่ปัญญา

การอบรมเลี้ยงดูเด็กตามวิถีชีวิตไทย

จากการศึกษาเชิงมานุษยวิทยา เรื่องการอบรมเลี้ยงดูเด็กตามวิถีชีวิตไทย (สุนน อมรวิวัฒน์ 2534 อ้างใน ทศนา เขมมณี และคณะ 2535:9-20) พบว่าสามารถประมวลได้ 10 รูปแบบ คือ

1. การให้อิสระเชิงควบคุม หมายถึง การอบรมเลี้ยงดูที่ผู้ใหญ่ให้อิสระแก่เด็ก ในการตัดสินใจเรื่องต่างๆ เกี่ยวกับตนเอง ให้เด็กช่วยตนเอง แต่ผู้ใหญ่จะควบคุมดูแลอยู่ห่างๆ เพื่อความปลอดภัยของเด็ก
2. การควบคุมเชิงละเอียด คือผู้ใหญ่จะคอยควบคุมให้เด็กกินอยู่หลับนอน โดยเด็กอยู่ในสายตาของผู้ใหญ่ แต่การควบคุมของผู้ใหญ่ไม่เป็นการควบคุมตลอดกระบวนการ ถ้าพฤติกรรมใดที่ห้ามหรือบอกเด็กแล้ว เด็กยังเฉยอยู่ หรือยังกระทำอยู่ บางครั้งผู้ใหญ่ปล่อยให้เด็กทำต่อไป การควบคุมของผู้ใหญ่ไม่คงเส้นคงวาขึ้นกับอารมณ์ของผู้ใหญ่
3. การยอมรับแบบไม่แสดงออกอย่างชัดเจนทางพฤติกรรม โดยเฉพาะเมื่อเด็กโตขึ้น การสัมผัส

ทางกายจะลดน้อยลง การแสดงความรักและการยอมรับ จะเปลี่ยนจากการสัมผัสทางกาย เป็นการแสดงออกทางวาจาและการกระทำ เมื่อเด็กมีพฤติกรรมในทางที่ดีเป็นที่น่าพอใจ ผู้ใหญ่มักไม่ให้เกิดการชมเชย การเฉยหรือนิ่งของผู้ใหญ่ ถือว่าเป็นการยอมรับเด็ก แต่ถ้าพฤติกรรมเด็กไม่เป็นที่พอใจ ผู้ใหญ่จะตักเตือน ดู ว่าหรือสั่งสอน

4. การเป็นแบบอย่าง เด็กเรียนรู้จากการเลียนแบบพฤติกรรมผู้ใหญ่ ซึ่งมีทั้งพฤติกรรมทางบวกและทางลบ

5. การให้เด็กสัมผัสกับสภาพแวดล้อม และร่วมสถานการณ์ แล้วเกิดการเรียนรู้ตามธรรมชาติ จากสภาพแวดล้อมที่เป็นบุคคล ธรรมชาติ จิตวิญญาณ และวัตถุ เด็กได้สัมผัสประสบการณ์จากสิ่งที่พบเห็น การเรียนรู้ของเด็กเป็นไปตามธรรมชาติ ไม่มีแบบแผน และขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ใกล้ชิดของผู้ใหญ่

6. การใช้พฤติกรรมทางวาจาย่างมาก และแสดงเหตุผลน้อย โดยการบอก การตอบคำถาม การออกคำสั่ง การห้าม การตักเตือน การหลอกลวง การขู่ และดุด่า วิธีการพูดของผู้ใหญ่ มีการชี้แจงเหตุผลน้อย และส่วนใหญ่เด็กจะให้การตอบสนองด้วยวิธีนิ่งเฉยหรือหลีกเลี่ยงไปทางๆ

7. การใช้อำนาจในการอบรมเลี้ยงดู ผู้ใหญ่จะใช้อำนาจ ทั้งทางวาจา และท่าทาง เมื่อเด็กทำสิ่งที่ผู้ใหญ่ไม่พอใจ ผู้ใหญ่จะดุด่า หรือลงโทษเด็กด้วยการตี หรือตรงวัล การใช้อำนาจของผู้ใหญ่ขึ้นอยู่กับอารมณ์ ถ้าอารมณ์ไม่ดีจะใช้อำนาจมากกว่า เวลาอารมณ์ดี เด็กเล็กจะได้รับโทษน้อย และรุนแรงน้อยกว่าเด็กโต

8. การไม่คงเส้นคงวา ผู้ใหญ่แสดงพฤติกรรมทั้งทางวาจาและการกระทำไม่คงเส้นคงวา ขึ้นอยู่กับอารมณ์ของผู้ใหญ่ ถ้าอารมณ์ดีจะแสดงออกอย่างหนึ่ง ถ้าอารมณ์ไม่ดีจะแสดงออกอีกแบบหนึ่ง

9. การมีผู้ดูแลเด็กหลายคน เนื่องจากครอบครัวไทยในชนบท ยังมีลักษณะเป็นครอบครัว

ขยาย นอกจากพ่อแม่แล้วยังมีญาติพี่น้องที่อาศัยอยู่ด้วย มีส่วนในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก

10. พ่อแม่ตอบสนองความต้องการของเด็กเปลี่ยนแปลงไปตามวัย วุฒิภาวะ และเพศ เช่น พ่อแม่จะกอดรัดสัมผัสทางกายอย่างใกล้ชิดกับเด็กเล็ก ๆ การสัมผัสทางกายจะน้อยลงเมื่อเด็กโตขึ้น โดยเปลี่ยนเป็นคำพูดและแสดงความรู้สึก ห่วงใยแทน เมื่อเด็กโตขึ้นพ่อแม่จะใช้การลงโทษทางกาย โดยอาจใช้เหตุผลร่วมด้วย หรือไม่มีเหตุผลเลย ส่วนเด็กหญิงพ่อแม่จะสอนให้ระมัดระวังกิจกรรมารยาท ฝึกช่วยงานบ้าน ในขณะที่เด็กชาย จะได้รับการปลุกฝังให้ทำตัวเป็นผู้ที่เข้มแข็ง อดทน ช่วยงานในไรนา เป็นต้น

จากรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูดังกล่าวข้างต้น บางรูปแบบจะส่งผลเสียต่อพัฒนาการอย่างองค์รวมของเด็ก ซึ่งควรปรับปรุง และหลายรูปแบบที่ส่งผลดีต่อพัฒนาเด็ก เป็นสิ่งที่ควรปฏิบัติต่อไป

ในการเลี้ยงดูเด็กของชาวไทยมีความแตกต่างในแต่ละวัฒนธรรม เช่น ชาวไทยพุทธ และชาวไทยมุสลิม จากการศึกษาของวัฒนา ประทุมสันต์ และคณะ (2529) (อ้างใน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2536; 17-18) พบว่า ชาวไทยพุทธ-ชาวไทยมุสลิมในภาคใต้ มีพฤติกรรมการกินส่วนใหญ่แตกต่างกัน คือ ชาวไทยพุทธกินอาหารหมวดผักมากกว่า ชาวไทยมุสลิมให้ลูกดื่มนมแม่ และนมผสมมากกว่า และเริ่มให้อาหารอื่นแก่ทารกตั้งแต่อายุต่ำกว่า 1 เดือน ชาวไทยพุทธให้อาหารเนื้อสัตว์ในเวลาที่เหมาะสม และมีความเชื่อในเรื่องอาหารแสลงและอาหารบำรุงมากกว่า ส่วนที่คล้ายคลึงกันทั้ง 2 วัฒนธรรม คือ นิยมกินอาหารพร้อมกันทั้งครอบครัว อาหารที่กินมักไม่ครบ 5 หมู่ นอกจากนั้นพบว่า สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัว ครอบครัวที่มีเศรษฐกิจและสังคมดีจะมีกำลังเงินที่จะซื้ออาหาร หรือจัดสภาพแวดล้อมในครอบครัวได้ดีกว่าครอบครัวที่มีเศรษฐกิจต่ำ แต่มีระยะเวลาการให้นมตนเองเลี้ยงลูกสั้นกว่า

เพราะต้องออกไปทำงานนอกบ้าน และมีกำลังซื้อ นมผสมมากกว่า บิตามารดาที่มีการศึกษาดี ฐานะดี สามารถนำวิธีการที่จะช่วยพัฒนาบุตรทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา และจริยธรรม มาใช้ในการเลี้ยงลูกได้ดีกว่า บิตามารดาในลักษณะ ตรงกันข้าม

รูปแบบการเลี้ยงดูตามวัฒนธรรมตะวันตก

ครอบครัวมีหน้าที่หลักในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก อยู่ 2 ประการ คือ

1. ให้การสนับสนุนด้านวัตถุและติดตามให้คำแนะนำ ซึ่งได้แก่ การดูแลเรื่องอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ความปลอดภัย สุขอนามัย สุขภาพ และการศึกษา และ

2. ให้ความรักและส่งเสริมความรู้สึกในคุณค่าของตนเอง การสื่อสารกับผู้อื่น การแบ่งปันค่านิยม การอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น ทักษะในการเผชิญกับสิ่งต่าง ๆ อย่างสร้างสรรค์ และทักษะชีวิต การอบรมเลี้ยงดูทั้ง 2 ลักษณะนี้มีความสำคัญต่อสุขภาพ อารมณ์และพัฒนาการของเด็ก คุณภาพของปฏิสัมพันธ์ระหว่าง พ่อแม่ - ลูก เป็นกุญแจสำคัญของการพัฒนาอย่างรอบด้านของเด็ก คุณลักษณะของปฏิสัมพันธ์ที่มีคุณภาพ ได้แก่ การอุทิศเวลา ความคิด และพลัง เพื่อลูกอย่างเพียงพอ การตอบสนองอย่างเหมาะสมกับความต้องการของเด็ก และการให้ความรักความเข้าใจอย่างสม่ำเสมอ เด็กที่ได้รับการดูแลอย่างใกล้ชิดตั้งแต่แรกเริ่มด้วยความรัก ความอบอุ่น สนับสนุนให้คุณค่า จะเติบโตเป็นเด็กที่มีความมั่นคงทางอารมณ์ พร้อมทั้งจะเรียนรู้ที่จะรักคนอื่น มีปฏิสัมพันธ์เชิงบวกกับคนอื่น ในทางตรงข้าม เด็กที่ไม่ได้รับการดูแลเอาใจใส่ จะรู้สึกว่ามีใครรัก ไม่รู้จักรักใคร (Schor, E.L. 1995)

Baumrind D (1972) (อ้างใน Bee H 1995 : 253) เสนอแนวคิดที่สำคัญเกี่ยวกับหน้าที่ของ

ครอบครัว โดยกล่าวว่าครอบครัวมีหน้าที่หลัก 4 ประการ คือ

1. ให้การเลี้ยงดูและให้ความอบอุ่น
2. ให้การอบรมที่ชัดเจน และ
3. แสดงความต้องการสอดคล้องกับวุฒิภาวะของเด็ก และ

4. การสื่อสารระหว่างพ่อแม่และเด็ก และพบว่าการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวในแต่ละด้านมีผลต่อพฤติกรรมของเด็ก เด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูอย่างดีและได้รับความอบอุ่นจากพ่อแม่ จะมีความผูกพันมั่นคงกับพ่อแม่ในช่วง 2 ปีแรก และเป็นเด็กที่มีความรู้สึกในคุณค่าของตนเองสูง เข้าใจผู้อื่นได้ดี อาหารต่อความรู้สึกของผู้อื่น มีระดับสติปัญญาสูงกว่า เมื่ออยู่ในช่วงปฐมวัยและวัยเรียน มีปัญหาพฤติกรรมเบี่ยงเบน และพฤติกรรมต่อต้านสังคม น้อยเมื่อโตขึ้น ทั้งนี้เพราะการเลี้ยงดูด้วยความรัก ความอบอุ่น จะช่วยปกป้องเด็กจากผลเชิงลบของสิ่งแวดล้อม ทำให้เด็กเรียนรู้ได้ดี มีความมั่นคงในตนเอง และมีระเบียบวินัย จากแนวคิดดังกล่าว Baumrind D จึงแบ่งรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูออกเป็น 3 แบบ คือ

1. Permissive style หรือรักตามใจ รูปแบบการอบรมเลี้ยงดูที่ให้การดูแลอย่างใกล้ชิดอบอุ่น แต่หย่อนในเรื่องการควบคุมพฤติกรรม การสื่อสาร และการดำเนินวุฒิภาวะของเด็ก

2. Authoritarian style หมายถึง การอบรมเลี้ยงดูที่ควบคุม และดำเนินถึงวุฒิภาวะของเด็กค่อนข้างสูง มีความคาดหวังต่อเด็กสูง แต่หย่อนในเรื่องความใกล้ชิดและการสื่อสาร

3. Authoritative style เป็นการอบรมเลี้ยงดูที่มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลที่สุด โดยครอบครัวทำหน้าที่ครบถ้วนทั้ง 4 ด้าน กล่าวคือ ให้ความรัก และความอบอุ่นใกล้ชิด มีการอบรมที่ชัดเจน ตอบสนองความต้องการตามวุฒิภาวะของเด็ก และมีการสื่อสารระหว่างพ่อแม่-เด็กในเชิงสร้างสรรค์

หลังจากนั้น Maccoby E และ Martin J (1986 อ้างใน Bee H 1995:247) ได้เพิ่มเติมรูปแบบการเลี้ยงดูอีกแบบคือ Neglecting style หรือการปล่อยปละละเลย โดยพิจารณาจากเงื่อนไขหลัก 2 อย่าง คือ

1. ระดับการยอมรับเด็ก แบ่งออกเป็นยอมรับ และตอบสนองต่อเด็กอย่างเหมาะสม และไม่ยอมรับ และไม่ตอบสนองความต้องการของเด็ก

2. ระดับของการควบคุม โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ควบคุม และไม่ควบคุม จากเงื่อนไขดังกล่าว สามารถแบ่งรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูออกเป็น 4 แบบ คือ (รูปที่ 1)

1. Authoritarian type (การเลี้ยงดูแบบเผด็จการ) คือการอบรมเลี้ยงดูที่มีระดับควบคุมสูง แต่ระดับการยอมรับเด็ก หรือความใกล้ชิดต่อเด็กจะต่ำ เด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูแบบนี้ จะขาดทักษะเชิงสังคม เข้ากับเพื่อนยาก มีความรู้สึกต่อคุณค่าตนเองในระดับต่ำ บางคนมีพฤติกรรมก้าวร้าว และมีปัญหาการเรียน

2. Permissive type (การเลี้ยงดูแบบรักตามใจ) คือรูปแบบการเลี้ยงดูที่ให้ความรัก ความอบอุ่นมาก แต่ขาดการควบคุม เด็กจะขาดวุฒิภาวะทางอารมณ์ เข้ากับเพื่อนยาก มักขาดความรับผิดชอบ และไม่สามารถพึ่งตนเองได้

3. Authoritative type (การเลี้ยงดูแบบมีเหตุผล) เป็นรูปแบบการเลี้ยงดูที่พึงประสงค์ เพราะมีผลเชิงบวกต่อการเจริญเติบโต และพัฒนาการเด็ก เนื่องจากเด็กถูกเลี้ยงดูด้วยความรัก ความอบอุ่นอย่างใกล้ชิด ในขณะที่เด็กอยู่ในความควบคุมดูแลให้มีพฤติกรรมที่เหมาะสม เด็กจากครอบครัวประเภทนี้ จะมีความรู้สึกต่อคุณค่าของตนเองในระดับสูง พึ่งพาตนเองได้ดี ให้ความเคารพเชื่อฟังต่อบิดามารดา มีความเชื่อมั่น

ในตนเอง และมักประสบความสำเร็จในการเรียน

4. Neglecting type (การเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย) เป็นรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูที่ส่งผลเชิงลบต่อพัฒนาการเด็กได้มากที่สุด มักส่งผลให้เด็กมีพฤติกรรมต่อต้านสังคม ขาดทักษะทางสังคม ไม่มีเพื่อน และล้มเหลวในการเรียน

ภาพ 1 ลักษณะการอบรมเลี้ยงดู ตามแนวคิดของ Maccoby และ Martin (จาก Bee 1995:248)

ระดับ ความหวัง และควบคุม		ยอมรับและ ตอบสนอง	ไม่ยอมรับและ ไม่ตอบสนอง
		คาดหวังมาก และควบคุมสูง	การเลี้ยงดู แบบมีเหตุผล
ความหวังน้อย และไม่ควบคุม		การเลี้ยงดู แบบรักตามใจ	การเลี้ยงดูแบบ ปล่อยปละละเลย

จากการศึกษาของ Dornbusch S และคณะ (1987) (อ้างใน Bee H 1995, 372-373) ให้ผลที่สอดคล้องกัน กล่าวคือ เด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูแบบ Authoritative type จะมีผลสัมฤทธิ์การเรียนสูงกว่าเด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูแบบอื่น ๆ ในขณะเดียวกันพบว่า มีหลายครอบครัวที่เลี้ยงลูกแบบผสม (Style mixtures) และเด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูแบบผสม ชนิด Authoritative ร่วมกับ Permissive Style จะมีผลสัมฤทธิ์การเรียนสูงเป็นอันดับสองรองลงมาจาก Authoritative Pure Style.

Whiteing และ Edward ได้เสนอพฤติกรรมของพ่อแม่ที่จะตอบสนองต่อลูกเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าวข้างต้น 4 ประการ ได้แก่

1. การเลี้ยงดู โดยการดูแลเด็กในด้านต่างๆ การช่วยเหลือ การให้ความสนใจ การสนับสนุน
2. การฝึกอบรม เกี่ยวกับทักษะต่างๆ สุขปฏิบัติเพื่อให้มีสุขภาพดี และพฤติกรรมด้านสังคม

3. การควบคุม เพื่อแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ได้แก่ การว่ากล่าวตักเตือน การทำโทษ เป็นต้น

4. การส่งเสริมทักษะทางสังคม ได้แก่ การพูดคุยด้วย การหยอกล้อกัน การแลกเปลี่ยนข้อมูล การอยู่ใกล้ชิด หรือใช้ภาษาท่าทางในการแสดงความรู้สึกที่ดี

Kagan J (1999) ได้สรุปบทบาทของพ่อแม่ในการส่งเสริมพัฒนาการด้านจิตใจของเด็ก โดยระบุว่า พ่อแม่มีอิทธิพลต่อเด็กโดยผ่าน 3 กลไก คือ

1. การมีปฏิสัมพันธ์โดยตรงกับเด็ก เช่น การอบรมเกี่ยวกับระเบียบวินัยต่างๆ การสอนให้รู้จักสิ่งต่างๆ รอบตัว การชี้ชวนดูรูปภาพต่างๆ ในหนังสือ การฝึกเกี่ยวกับกิจวัตรประจำวัน สิ่งเหล่านี้จะส่งผลเป็นความรู้ให้กับเด็ก ในการที่จะปรับตัวต่อสิ่งแวดล้อมภายนอกได้อย่างเหมาะสมต่อไป เด็กที่ไม่ได้รับการฝึกฝน หรืออบรมสั่งสอนเกี่ยวกับระเบียบวินัยและกฎกติกาต่างๆของสังคม เมื่อโตขึ้นจะมีพฤติกรรมก้าวร้าวต่อเพื่อน เข้ากับคนอื่นไม่ได้ มักถูกปฏิเสธจากเพื่อน กลไกอันนี้มีความสำคัญต่อพัฒนาการด้านสติปัญญาของเด็กมาก

2. การถ่ายทอดอารมณ์แก่เด็ก เด็กโดยเฉพาะในช่วงปฐมวัยจะซึมซับพฤติกรรมของพ่อแม่ เช่น เด็กที่พ่อแม่ระวังเสียงฟ้าร้องหรือสัตว์บางชนิดจะกลัวสิ่งเหล่านั้นไปด้วย เด็กผู้ชายที่มีบิดามีมนุษยสัมพันธ์กับเพื่อน จะเป็นเด็กที่ได้รับการยอมรับจากเพื่อนด้วย เป็นต้น และบางครั้งพ่อแม่มักจะมือคดต่อลูกเนื่องจากความเหมือนและความแตกต่างของลูกกับตนเอง เช่น อาจพบว่าพ่อแม่มักจะชื่นชมลูกที่หน้าตาดี หรือมีลักษณะท่าทางเหมือนตนมากกว่าลูกที่ไม่มีหน้าตาคล้ายเท่า ดังนั้นการเป็นแบบอย่างของพ่อแม่จึงมีความสำคัญมากกว่าคำพูด

3. การถ่ายทอดเรื่องราวของครอบครัว เช่น เกี่ยวกับญาติพี่น้อง เหตุการณ์สำคัญความสามารถ

เฉพาะสมาชิกครอบครัว เป็นต้น ทำให้เด็กรู้สึกภาคภูมิใจที่มีความสัมพันธ์กับบุคคลเหล่านี้ เป็นแรงผลักดันให้เด็กมีเป้าหมายชีวิต ต้องการที่จะประสบความสำเร็จเช่นเดียวกับบรรพบุรุษ มีความเชื่อมั่นในความสามารถตนเองมากขึ้น

โดยสรุปการอบรมเลี้ยงดูในวัฒนธรรมตะวันออก เป็นการเลี้ยงดูแบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิกในครอบครัว มีผลทำให้เด็กค่อนข้างพึ่งพาผู้อื่น หากเด็กต้องการพึ่งพาตนเองจะเกิดความขัดแย้งในจิตใจ ผู้ใหญ่ให้การเอาใจใส่ต่อเด็กมาก ค่อนข้างตามใจ และปกป้องเด็ก ทำให้เด็กรู้สึกสะดวกสบาย จนไม่มีระเบียบแบบแผน ในขณะที่วัฒนธรรมตะวันตก จะสั่งสอนให้เด็กพึ่งพาตนเอง มีอิสระ และเน้นความสำเร็จของบุคคล จนบางครั้งเด็กรู้สึกเหงา อ้างว้างได้ง่าย มีความภาคภูมิใจต่ำ เมื่อไม่ประสบความสำเร็จ อย่างไรก็ตามความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้สังคมได้รับวัฒนธรรมตะวันตกมากขึ้น เด็กถูกสอนให้พึ่งพาตนเองมากขึ้น มีความรับผิดชอบ และวินัยในตนเอง เคารพสิทธิส่วนบุคคล มีการแข่งขันบุคคล มีการแข่งขันสูง เป็นต้น ดังตารางที่ 1 (จันทิมา องค์กรโฆษิต 2540 อ้างในสมคิด อิศระวัฒน์ 254)

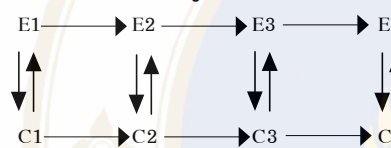
ตาราง 1 เปรียบเทียบลักษณะการอบรมเลี้ยงดูครอบครัววัฒนธรรมตะวันออกและวัฒนธรรมตะวันตก

รูปแบบ	ครอบครัววัฒนธรรม	
	ตะวันออก	ตะวันตก
	เดี่ยวและชาย	เดี่ยว
อิทธิพลของครอบครัว		
ต่อเด็ก	มาก	น้อย
การพึ่งพาตนเองของเด็ก	น้อย	มาก
ความเป็นตัวของตัวเอง	น้อย	มาก
ความเป็นอิสระ	น้อย	มาก
ความเกื้อกูล	มาก	น้อย
ความมั่นคง	มาก	น้อย
ความซับซ้อน	มาก	น้อย

Prajna Das Gupta ให้ข้อคิดเห็นว่า ไม่เพียงแต่การอบรมเลี้ยงดูเท่านั้นที่มีผลต่อพัฒนาการแต่ละด้านของเด็ก แต่พฤติกรรมของเด็กก็มีผลต่อการปรับเปลี่ยนรูปแบบการเลี้ยงดู และเสนอว่า Transactional model จะเป็นแนวคิดที่อธิบายได้ชัดเจนถึงปฏิสัมพันธ์ทั้ง 2 ด้าน ระหว่างพ่อแม่-ลูก ซึ่ง Samerolf (1991) ได้ปรับภาพแสดงปฏิสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่-เด็ก ให้ง่ายและชัดเจนขึ้นดังนี้ (รูปที่ 2) (อ้างใน Gupta PD 1995)

ภาพ 2 Transactional Model ปฏิสัมพันธ์ระหว่าง

พ่อแม่ และลูก

C = Child, E = Social environment , ตัวเลข 1-4 คือ เวลาในช่วงต่างๆ

Samerolf อธิบายว่า เด็กเล็กจะได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมสูง โดยเฉพาะจากผู้เลี้ยงดูหลัก ปฏิสัมพันธ์ในเวลาที่ 1 จะปรับพฤติกรรมของเด็กในเวลาที่ 2 และยังมีผลต่อการปรับสิ่งแวดล้อมทางสังคมของเด็กในระยะที่ 2 อีกด้วย ดังนั้นถ้าเด็กมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมในช่วงที่ 1 ผู้เลี้ยงดูจะต้องปรับเปลี่ยนวิธีการเลี้ยงดู เพื่อให้เด็กมีพฤติกรรมใหม่ที่เหมาะสม ซึ่งเรียกว่า Transactional process ซึ่งจะเป็นเช่นนี้ต่อไป นอกจากนี้ Martin และ Woodhead ได้สรุปว่า ปฏิสัมพันธ์ที่พอเหมาะระหว่างความต้องการของเด็ก และการตอบสนองของพ่อแม่จะนำไปสู่พฤติกรรมที่เหมาะสม ซึ่งให้ชื่อว่า แนวคิด “Goodness of fit” ด้วยเหตุดังกล่าวทำให้ในครอบครัวเดียวกัน พ่อแม่จึงตอบสนองต่อลูกแต่ละคนแตกต่างกันในเรื่องเดียวกัน และคุณลักษณะของเด็กจึงมีอิทธิพลต่อพฤติกรรม

ของพ่อแม่ นอกจากการเลี้ยงดูแล้วยังมีปัจจัยอื่นในครอบครัวที่มีผลต่อเด็ก เช่น จำนวนพี่น้อง เป็นต้น

ผลกระทบของการอบรมเลี้ยงดู และการเป็นแบบอย่างต่อพัฒนาการและพฤติกรรมของเด็ก มีการศึกษาทั่วโลกในระยะกว่า 10 ปีเกี่ยวกับผลกระทบของการอบรมเลี้ยงดูและการเป็นแบบอย่างต่อพัฒนาการและพฤติกรรมของเด็กทั้งในรูปแบบการศึกษาภาคตัดขวาง และการศึกษาติดตามระยะยาว ซึ่งให้ผลสอดคล้องกันดังนี้

- เด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบมีเหตุผลหรือการอบรมเลี้ยงดูที่อบอุ่นตั้งแต่เล็ก จะเติบโตขึ้นเป็นเด็กที่มีการปรับตัวทางสังคมสูง มีความสำเร็จด้านการเรียน (Chen X และคณะ (2000), Aunola K และคณะ (2000), Tzuniel D (1999), Strage AA (1998), Brody GH และ Flar DL (1998), Campbell FA และ Ramey CT (1994)) มีเป้าหมายชีวิตที่มุ่งอนาคต (Burchinal MR และคณะ (1997), Shek DT (1997)) มีความภาคภูมิใจในตนเอง มีสัมพันธภาพที่ดีกับเพื่อน (Dekovic M และ Meeus M (1997), มะลิ อุดมภาพ (2538) (อ้างใน สมคิด อิศระวัฒน์ 2542:1-297)) สามารถจัดการกับความเครียดและปัญหาต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Hardy DF และคณะ (1993)) และมีผลต่อสัมพันธภาพในครอบครัวที่ดีในระยะต่อมา (Belsky J และคณะ (2001))

- การอบรมเลี้ยงดูที่ขาดความอบอุ่น ได้แก่ เข้มงวดเกินไป ปล่อยปละละเลย มีปฏิสัมพันธ์น้อย ใช้วาจาที่รุนแรง ลงโทษทางกายด้วยความรุนแรง จะเติบโตเป็นเด็กที่มีพฤติกรรมก้าวร้าว (Herenkohl RC และ Russo MJ (2001), Hudson JL และ Rapee RM (2001), Hart CH และคณะ (1998), Webster-Stratton C และ Hammond M (1998))

ต่อต้านสังคม (Straus MA และคณะ (1997)) ขาดความนับถือตนเอง (Soloman CR และ Serres F. (1999), มะลิ อุดมภาพ (2538) (อ้างใน สมคิด อิศระวัฒน์ 2542:1-297)) ขาดแรงจูงใจ ใฝ่สำเร็จ (มาริสา รัชปัทย์ (2532) (อ้างใน สมคิด อิศระวัฒน์ 2542:1-297)) มีพฤติกรรมเสี่ยง ด้านสุขภาพ (O' Byrne KK และคณะ (2002), Cohen DA และ Rice J (1997)) มีโอกาสเสี่ยง ต่อการคิดฆ่าตัวตาย (Martin G และ Waite S (1994))

- การเป็นแบบอย่างที่ไม่ดีของผู้เลี้ยงดูมีผล ต่อพฤติกรรมเด็กในระยะต่อมา เช่น ครอบครัว ที่พ่อติดเหล้าจะส่งผลให้ลูกติดเหล้า (Assanang komchai S และคณะ (2002)) มีพฤติกรรมก้าวร้าว (Barnow S และคณะ (2002)) ผลเชิงลบต่อการ พัฒนาสติปัญญาเด็ก (Iester JM และคณะ (2000))

ดุष्ฎิ โยเหลา ได้สังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กับการอบรมเลี้ยงดูเด็กในประเทศไทยโดยใช้การ วิเคราะห์เมต้า (ดุष्ฎิ โยเหลา 2535, 1-69) เพื่อศึกษาการกระจายและค่านัยฐานของขนาด อิทธิพลของการอบรมเลี้ยงดู ศึกษาขนาดอิทธิพล ของการอบรมเลี้ยงดู ในรูปแบบต่างๆ ศึกษา ขนาดอิทธิพลของการอบรมเลี้ยงดูต่อตัวแปรด้าน จิต-สังคม บุคลิกภาพและปัญญา และศึกษาความ แปรปรวนของขนาดอิทธิพลของการอบรมเลี้ยงดู โดยงานวิจัยที่รวบรวมมาใช้ในการวิเคราะห์เมต้าเป็น งานวิจัย ตั้งแต่ปี 2524-2531 ที่มีรายชื่อปรากฏ อยู่ในดัชนีปริญญาณิพนธ์ของมหาวิทยาลัยใน กรุงเทพมหานคร 5 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยราม- คำแหง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และมหาวิทยาลัยมหิดล จำนวนทั้งสิ้น 29 เรื่อง และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูของ สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรี- นครินทรวิโรฒ จำนวน 10 เรื่อง งานวิจัยที่คัดเลือก

เป็นงานวิจัยที่มีตัวแปรการอบรมเลี้ยงดูเป็น ตัวแปรต้น หรือตัวแปรทำนาย วิเคราะห์ข้อมูลโดย สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ F.ratio, t-ratio, ไคสแควร์ และเครื่องมือวัดตัวแปรอิสระ และตัวแปรตาม เครื่องมือที่มีความเชื่อมั่น ปานกลาง และสูง (ดัชนีความเชื่อมั่น .60 ขึ้นไป) จากคุณลักษณะ ดังกล่าวทำให้เหลืองานวิจัยที่วิเคราะห์ 37 เรื่อง ผลการศึกษาพบว่า

1. การอบรมเลี้ยงดูที่ปรากฏในงานวิจัย มีหลายรูปแบบ ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูที่แบ่งเป็น มิติต่างๆ คือ มิติการให้ความรัก-ปฏิเสธ มิติ การควบคุม-เสรีภาพ การอบรมเลี้ยงดูที่เน้น พัฒนาการเด็ก 4 ด้าน คือ ด้านร่างกาย อารมณ์สังคม สติปัญญา และจริยธรรม และการอบรมเลี้ยงดู แบบฝึกให้พึ่งตนเอง เป็นต้น

2. ขนาดอิทธิพลของการอบรมเลี้ยงดูมีค่า มัธยฐาน 0.12 ขนาดอิทธิพล ส่วนใหญ่มีค่า เป็นบวก โดยครึ่งหนึ่งของขนาดอิทธิพลมีค่า ระหว่าง 0.02-0.25 แสดงว่า การเลี้ยงดูมีอิทธิพล น้อยถึงปานกลาง

3. การอบรมเลี้ยงดูทางบวก ได้แก่ การเลี้ยงดู แบบประชาธิปไตย แบบใช้เหตุผล แบบรัก สนับสนุน มีผลทางบวก กับตัวแปรด้านบุคลิกภาพ และสังคม ลักษณะเหตุผลเชิงจริยธรรมของเด็ก และลักษณะพึ่งตนเอง ควบคุมตนเอง

4. การอบรมเลี้ยงดูแบบควบคุม หรือแบบ เข้มงวดกวดขัน จะมีผลดีต่อพัฒนาการด้าน บุคลิกภาพและสังคมบางตัวแปร ความซื่อสัตย์ ความมีสัมมาคารวะ การรู้จักบาปบุญ การใช้เหตุผล เชิงจริยธรรม การมีวินัยในตนเอง ส่วนการอบรม เลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย หรือแบบไม่ใช้เหตุผล จะมีผลทางลบต่อพัฒนาการด้านบุคลิกภาพและ จิต-สังคม ทำให้เด็กควบคุมอารมณ์ของตนเอง ไม่ได้ขาดจุดมุ่งหมายของชีวิต มีพฤติกรรมเปียงเบน และก้าวร้าว

5. การอบรมเลี้ยงดูทางบวก ซึ่งได้แก่ แบบประชาธิปไตย แบบใช้เหตุผล และรักสนับสนุน มีขนาดอิทธิพลทางบวกต่อการพัฒนาการด้านสติปัญญา ส่วนการอบรมเลี้ยงดูทางลบ เช่น เข้มงวดกวดขัน ปล่อยปละละเลย ควบคุม มีทั้งเป็นผลบวก และผลลบต่อการพัฒนาการด้านสติปัญญา ซึ่งผลงานวิจัยยังสรุปไม่ได้ชัดเจน

6. ขนาดอิทธิพลของการอบรมเลี้ยงดูของกลุ่มตัวอย่าง ระดับประถม มัธยมต้น และมัธยมปลาย แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แสดงให้เห็นว่าอิทธิพลของการอบรมเลี้ยงดูต่อการพัฒนาการด้านบุคลิกภาพ สังคม และสติปัญญา มีความแตกต่างกันในเด็กที่มีอายุต่างกัน โดยขนาดอิทธิพล มีค่าสูงที่สุดในกลุ่มมัธยมต้น

โดยสรุป การอบรมมีผลต่อการพัฒนาการของเด็ก คือ การให้ความรัก ความอบอุ่น ยอมรับความคิดเห็นของเด็ก ใช้เหตุผลในการอบรมสั่งสอน มีความสม่ำเสมอในบทบาทของตนเองทั้งในการให้รางวัลและลงโทษ

ปัจจัยที่มีผลต่อการอบรมเลี้ยงดู

ปัจจัยที่มีผลต่อการอบรมเลี้ยงดูเด็ก อาจแบ่งออกได้เป็น 3 ปัจจัยหลัก คือ

1. ปัจจัยด้านตัวเด็ก ได้แก่ เพศของเด็ก ลำดับมีบุตร (William PD และคณะ (2000)) ลักษณะพื้นฐานอารมณ์ของเด็ก สุขภาพ และความพิการ เป็นต้น ซึ่งจะส่งผลให้ปฏิสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่-ลูกแตกต่างกันออกไป กล่าวคือ เด็กหญิงมักถูกสอนให้เรียบร้อย ทำงานบ้าน ดูแลน้อง เด็กชายมักถูกสอนให้เข้มแข็งเก็บระเบิดอารมณ์ หรือบางวัฒนธรรม ที่ให้ความสำคัญของลูกชายมากกว่าลูกสาว ทำให้ลูกชายได้รับการดูแลเป็นอย่างดี ในขณะที่ลูกสาวมักจะถูกละเลย นอกจากนั้นบางครอบครัวพ่อแม่จะคาดหวังในลูกคนโตสูง และจะปฏิบัติต่างกัน ลูกคนเล็กมักได้รับการเอาใจ

เป็นพิเศษ ในขณะที่ลูกคนกลางมักถูกละเลย หรือเด็กที่เลี้ยงยาก หรือมีปัญหาสุขภาพ ย่อมนำความหนักใจมาสู่พ่อแม่ หากพ่อแม่ไม่อดทนยอมทำให้ทอดทิ้งเด็กได้ง่าย หรือได้รับการเอาใจใส่น้อย และอาจถูกทำร้ายทางวาจาอยู่เสมอ ในขณะที่ลูกที่มีสุขภาพดีมีหน้าตาสะสวยมักได้รับคำชมจากคนรอบข้าง เป็นที่ชื่นชมของพ่อแม่ก็จะได้รับการดูแลเอาใจใส่ใกล้ชิดมากขึ้น

2. ปัจจัยด้านครอบครัว ได้แก่ ความรู้ เจตคติ และทักษะของพ่อแม่ในการอบรมเลี้ยงดู สัมพันธภาพในครอบครัว สุขภาพของพ่อแม่ และภาวะวิกฤตในครอบครัว รวมทั้งสภาวะเศรษฐกิจ และสังคมของครอบครัว เป็นต้น พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูที่มีความรู้ความเข้าใจต่อการพัฒนาการและความต้องการของเด็กตามวัย มีเจตคติที่ดีต่อการเลี้ยงดู ถือว่าเป็นบทบาทหน้าที่ที่สำคัญของตน มีความอดทนอดกลั้นต่อการทำหน้าที่นี้อย่างสมบูรณ์ ตลอดจนมีทักษะที่จะส่งเสริมและตอบสนองความต้องการของเด็ก ตลอดจนแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ให้ลุล่วงด้วยดี ย่อมทำหน้าที่ในการอบรมเลี้ยงดูเด็กได้อย่างสมบูรณ์ ครอบครัวที่สมาชิกทุกคนมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน พูดคุย สื่อสาร ด้วยความเข้าใจ เอื้ออาทรต่อกัน ไม่ใช้ความรุนแรง ร่วมทุกข์ร่วมสุขแก้ปัญหาเมื่อต้องเผชิญกับภาวะคุกคาม หรือวิกฤตอย่างสร้างสรรค์ ครอบครัวย่อมมีแต่ความสงบสุข (Aunola K และคณะ (1999), Frias-Armenta M และ McClosKey LA (1998)

3. ปัจจัยด้านสังคม เนื่องจากครอบครัวไม่ได้โดดเดี่ยว สิ่งแวดล้อมรอบๆ ครอบครัว ย่อมมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมและการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ ได้แก่ ศาสนา วัฒนธรรมและความเชื่อต่างๆ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม เป็นต้น วัฒนธรรม ความเชื่อบางประเภทที่เป็นผลดีต่อการอบรมเลี้ยงดู เป็นสิ่งที่ควรคงไว้และสืบทอดกันต่อไป เช่น ในระหว่างตั้งครรภ์ควรถือศีล ทำจิตใจ

ให้บริสุทธิ์ เป็นสิ่งที่ดีที่ทำให้หญิงตั้งครรภ์ มีสุขภาพจิตดี ซึ่งจะเป็นผลดีต่อทารกในครรภ์ ด้วย ในขณะที่วัยก่อนวัยรุ่นมีความเชื่อบางอย่าง อาจส่งผลเสียต่อพัฒนาการเด็ก ซึ่งควรได้รับการ แก้ไขทำความเข้าใจใหม่ เช่นการให้เด็กได้รับ อาหารอื่นนอกจากนม ก่อนอายุ 4 เดือน เนื่องจาก เชื่อว่าเด็กอ้วนและไม่กวน เป็นต้น ส่วนการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

ที่มุ่งเน้นการพัฒนาด้านอุตสาหกรรมมากขึ้น ก่อให้เกิดการอพยพจากชนบทสู่เมือง และการไปเป็นแรงงานในต่างประเทศ ผู้อพยพย้ายถิ่น ส่วนใหญ่มักเป็นแรงงานหนุ่มสาว และทิ้งเด็กให้อยู่ในความดูแลของผู้สูงอายุ รวมทั้งความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศทำให้ครอบครัวได้รับ อิทธิพลจากสื่อมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กุศล สุนทรธาดา, อุไรวรรณ คณิงสุขเกษม, กาญจนา ตั้งชลทิพย์, สุรีย์พร พันพิ่ง. สถานการณ์และองค์ความรู้ เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล; 2542. หน้า 1-66.
- จันทร์เพ็ญ ชูประภาวรรณ. รายงานการทบทวนองค์ความรู้เรื่องเด็กเยาวชนและครอบครัว ในประเทศไทย และข้อเสนอเชิงนโยบายและ การวิจัย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2541:
- ดุขฎิ โยเหลา. รายงานการวิจัย. เรื่องการสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูหลักเด็กในประเทศไทยโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร; 2535. หน้า 1-69.
- สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงาน เยาวชนแห่งชาติ. คณะอนุกรรมการเลขาธิการจัดทำคู่มือการพัฒนาเด็ก ครอบครัวต้องการพื้นฐานของเด็ก ฉบับประชาชน. เลี้ยงลูกถูกวิธีวันเรียนวัยประถมศึกษา : คู่มือพัฒนาเด็กตามความต้องการพื้นฐานของเด็กฉบับประชาชน เล่มที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัทแปลน พับลิชชิ่ง จำกัด; 2535. หน้า 1-52.
- ทิตนา แชมมณี. หลักการและรูปแบบการพัฒนาเด็กปฐมวัยตามวิถีชีวิตไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย; 2535. หน้า 1-26, 123-146.
- นงพงา ลิ่มสุวรรณ. เลี้ยงลูกถูกวิธี ชีวิตเป็นสุข. กรุงเทพมหานคร: บริษัทเมคอินโฟ จี.ดี. จำกัด; 2542. หน้า 17-24, 69-84, 107-152.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). พัฒนาการแบบองค์รวมของเด็กไทย. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, 2544. หน้า 1-66.
- เพ็ญศรี พิชัยสนิธ. อนามัยครอบครัว. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง; 2522.
- ศิริกุล อิศรานุกฤษ, นิตยา สอนสุชล, สุวัฒน์ ศรีสรณ์, ระวีวรรณ แสงฉาย. แบบแผนการเลี้ยงดูหลักเด็กอายุ 6-24 เดือน ตามเกณฑ์สภาวะความต้องการพื้นฐานและบริการสำหรับเด็ก, วารสารกุมารเวชศาสตร์. 2538; 34 (1) : 12-24.

- สมคิด อิศระวัฒน์. รายงานการวิจัยเรื่องลักษณะการอบรมและเลี้ยงดูหลักเด็กของคนไทย ซึ่งมีผลต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล; 2542. หน้า 1-298.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. การศึกษาเรื่องสภาพการอบรมเลี้ยงดูเด็กก่อนวัยเรียน. กรุงเทพมหานคร: ทีพีพรินท์; 2536. หน้า 17-18
- Assanangkornchai S, Geater AF, Saunders JB, McNeil DR. Effects of parental drinking conduct disorder and childhood home environment on the development of alcohol use disorders in Thai Population. *Addiction* 2002; 97 (2) : 217-26.
- Aunola K, Nurmi JE, Onatsu-Arviolommi T, Pulkkinen L. The role of parents' self-esteem, mastery-orientation and social background in their parenting styles. *Scandinavian Journal of Psychology*. 1999; 40(4) : 307-17.
- Aunola K, Stattin H, Nurmi JE. Parenting styles and adolescents' achievement strategies. *Journal of Adolescence*. 2000; 23(2) : 205-22.
- Barnow S, Schunkit MA, Lucht M, John U, Freberger HJ. The importance of a positive family history of alcoholism, parental rejection and emotional warmth, behavioral problems and peer substance use for alcohol problems in teenagers: a path analysis. *Journal of Studies on Alcohol*. 2002; 63(3): 305-15.
- Bee H. *The growing child*. New York : HarpaCollin Publishing; 1995. p.244, 37335.
- Belsky J, Jaffee S, Hsieh KH, Silva PA. Child-rearing antecedents of intergenerational relations in young adulthood : a prospective study. *Developmental Psychology*. 2001; 37(6) : 801-13.
- Bogels SM, Van Oosten A, Muris P, Smulders D. Familial correlates of social anxiety in children and adolescents. *Behaviour Research and Therapy*. 2001; 39 (3) : 273-87.
- Brody GH, Flar DL. Maternal resources, parenting practices, and child competence in rural, single-parent African American families. *Child Development*. 1998; 69(3): 803-16.
- Bruchinal MR, Campbell FA, Bryant DM, Wasik BH, Ramey CT. Early intervention and mediating processes in cognitive performance of children of low - income African American families. *Child Development*. 1997; 68(5) : 935 - 54.
- Campbell FA, Ramey CT. Effect of early intervention on intellectual and academic achievement : a follow-up study of children from low-income families. *Child Development*. 1994; 65 : 684-98.
- Chen X, Lise M, Li D. Parental warmth, control, and indulgence and their relations to adjustment in Chinese children : a longitudinal study. *Journal of Family Psychology*. 2000; 14(3) : 401-19.
- Cohen DA, Rice J. Parenting styles, adolescent substance use, and academic achievement. *Journal of Drug Addiction*. 1997; 27(2): 199-211.

- Dekovic M, Meeus M. Peer relations in adolescence: effects of parenting and adolescents self-concept. *Journal of Adolescence*. 1997, 20 (2): 163-176.
- Fergusson DM, Woodward LJ. Maternal age and educational and psychosocial outcome in early adulthood. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, and Allied Disciplines*. 1999; 40 (3): 479 - 89.
- Frias-Armenta M, McCloskey LA. Determinants of harsh parenting in Mexico. *Journal of Abnormal Child Psychology* 1998; 26(2): 129-39.
- Hardy DF, Power TG, Jardicke S. Examining the relation of parenting to children coping with everyday stress. *Child Development* .1993, 64(6): 1829-41.
- Hart CH, Nelson DA, Robinson CC, Olsen SF, McNeilly-Choque MR. Overt and relational aggression in Russian nursery-school-age children: parenting style and marital linkages. *Developmental Psychology*.1998; 34(4) : 687-97.
- Herrenkohl RC, Russo MJ. Abusive early child rearing and early childhood aggression. *Child Maltreatment*. 2001; 6(1) : 3-16.
- Hudson JL, Rapee RM. Parent - child interactions and anxiety disorders : an observational study. *Behavior Research and Therapy*. 2001; 39(12): 1411-27.
- Jester JM, Jacobson SW, Sokol RJ, Tuttle BS, Jacobson JL. The influence of maternal drinking and drug use on the quality of the home environment of school-aged children. *Alcoholism, Clinical and Experimental Research*. 2000; 24 (8): 1187-1197.
- Kagan J. The role of parents in children's psychological development. *Pediatrics*. 1999; 104(1): 164-7.
- Martin G, Waite S. Parental bonding and vulnerability to adolescent suicide. *Acta Psychiatrica Scandinavica*. 1994; 89(4): 246-54.
- O'Byrne KK, Haddoch CK, Poston WSC. Parenting style and adolescent smoking. *The Journal of Adolescent Health : Official Publication of the Society for Adolescent Medicine*. 2002 ; 30(6): 418-25.
- Patock - Peckham JA, Cheong J, Balhorn ME, Nagoshi CT. A social learning perspective: a model of parenting styles, self-regulation, perceived drinking control, and alcohol use and problems. *Alcoholism, Clinical and Experimental Research*. 2001; 25 (a): 1284-92.
- Prajna Das Gupta. Growing up in families. In: Barnes P. ed. *Personal, social and emotional development of children*. Milton Keynes: The Open University; 1995:83-134.
- Refziszewska B, Richardson JL, Dent CW, Flay BR. Parenting style and adolescent depressive symptoms, smoking, and academic achievement : ethnic, gender, and SES differences. *Journal of Behavioral Medicine*. 1996; 19(3) : 289-305.

- Schor EL. The influence of families on child health. *Pediatric Clinics of North America* 1995; 42(1): 89-102.)
- Shek DT. Family environment and adolescent psychological well-being, school adjustment, and problem behavior: a pioneer study in Chinese context. *The Journal of genetic Psychology; Child Behavior, Animal Behavior and Comparative Psychology*. 1997; 158(1): 133-28.
- Solomon CR, Serros F. Effects of parental verbal aggression on children's self-esteem and school marks. *Child Abuse & Neglect*. 1999; 23 (4) : 339-51.
- Strage AA. Family context variables and the development of self-regulation in college students. *Adolescence*. 1998; 33(129): 17-31.
- Straus MA, Sugarman DB, Giles -Sims J. Spanking by parents and subsequent antisocial behavior of children. *Archives of Pediatrics & Adolescents Medicine*. 1997; 151(8): 761-7.
- Tzuniel D. Parent - child mediated learning interactions as determinant of cognitive modifiability : recent research and future directions. *Genet Soc Gen Psychol Monogr*. 1999; 125 (2): 109-56.
- Webster-Stratton C, Hammond M. Conduct problems and level of social competence in Head Start children: prevalence, pervasiveness, and associated risk factors. *Clinical Child and Family Psychology Review*. 1998; 1(2): 101-24.
- Williams PD, William AR, Lopez M, Tayko NP. Mother's developmental expectation for young. *International Journal of Nursing Studies*. 2000; 37 (4):291-301.